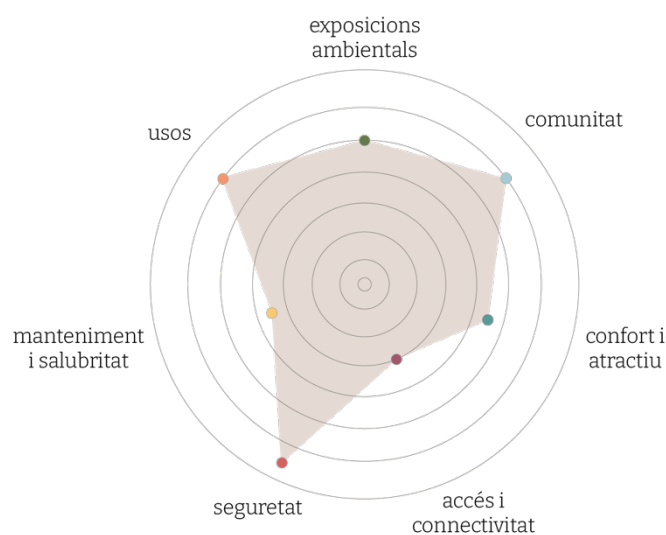

Construcció d'una metodologia per valorar l'impacte potencial en salut de les actuacions de millora dels espais públics | Guia per a l'usuari

Un projecte de:

1. Context

La industrialització i el desenvolupament fervents dels últims segles han provocat grans creixements als nuclis urbans i a les poblacions que, en algunes ocasions, han acabat derivant en problemes de salut pública importants. L'evidència científica confirma que la salut de les persones no només depèn de factors individuals, sinó que fins i tot va més enllà del sistema sanitari *per se*, i està influïda per factors ambientals, econòmics, culturals i socials, que coneixem com a determinants de la salut. Partint de la definició de l'Organització Mundial de la Salut sobre *salut*, que no contempla únicament l'absència de malaltia, sinó el complet benestar físic, mental i social, és important que l'entorn sigui favorable per assolir-lo.

La qualitat i el disseny de l'entorn construït poden ser uns grans aliats a l'hora d'impulsar canvis i millorar la salut i el benestar de les persones que l'habiten, ja que en poden millorar substancialment la qualitat de vida. El coneixement dels determinants de la salut i com l'entorn urbà influeix en la salut dels seus habitants és, per tant, de vital importància.

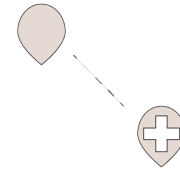
Des d'aquesta visió, el Servei de Salut Pública i el Servei d'Equipaments i Espai Públic del grup de coordinació Entorn Urbà i Salut de la Diputació de Barcelona van considerar oportú desenvolupar una metodologia per avaluar l'impacte en salut en la definició dels espais públics en ciutats mitjanes de Catalunya (amb la disponibilitat de les dades necessàries) o en altres ciutats de la demarcació.

Utilitzant com a referència l'eina Place Standard Tool, elaborada amb la col·laboració del Govern i el Servei Nacional d'Escòcia i utilitzada per estructurar converses sobre els espais, s'ha desenvolupat una eina que, integrant la perspectiva de salut amb una visió científica, serveixi de suport als projectistes d'espais públics per prendre decisions a l'hora d'avaluar espais (com places o parcs) per a les ciutats de Catalunya.

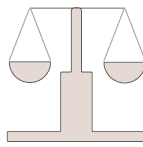
2. Característiques de l'eina

Es fonamenti en la revisió de **literatura científica**

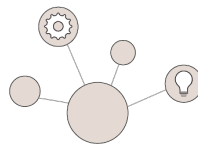
Reflexi la **connexió** entre els espais públics i la salut

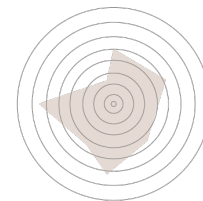
Utilitzi criteris el més **objectius** possible

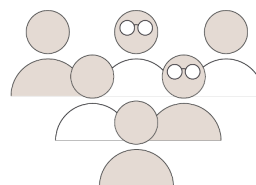
Sigui **adaptable** a diferents tipus d'espais públics i projectes

Faci partíceps **criteris i experiències** de diferents sectors

Visualitzi els resultats de manera **fàcil d'interpretar**

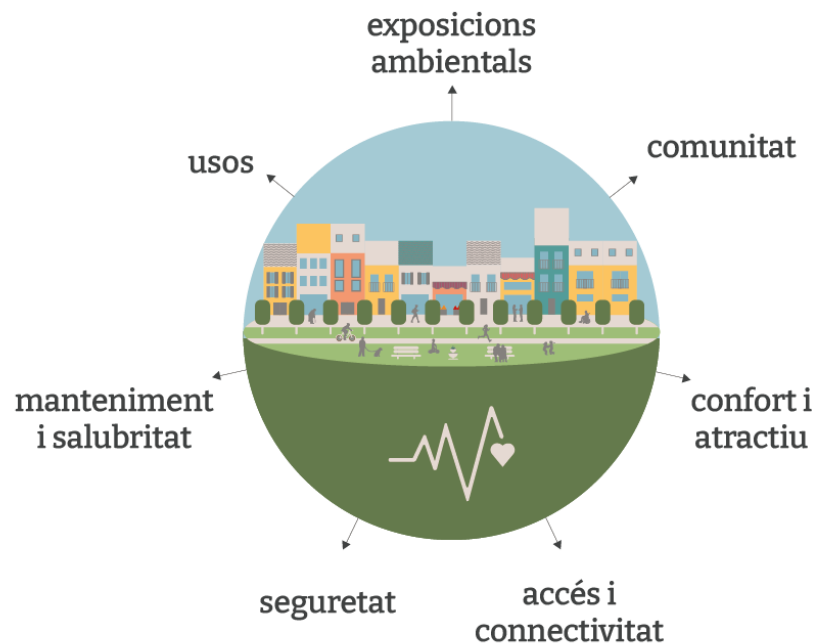

Pugui fer-se **extensiva a la comunitat**

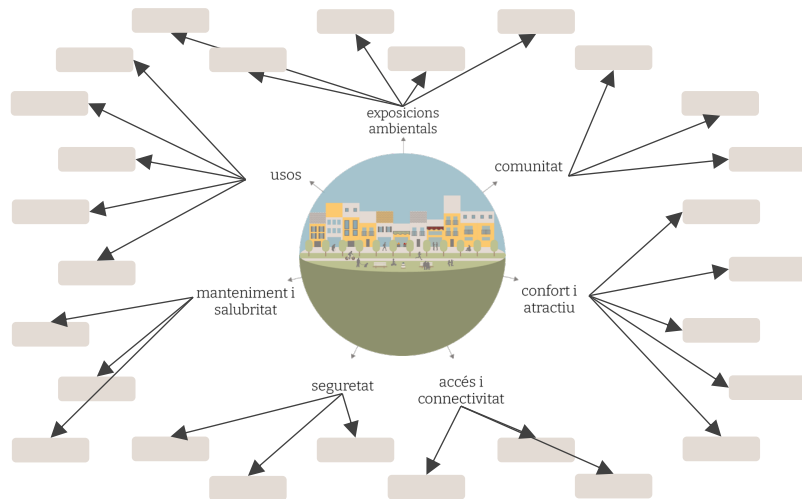
3. Com s'ha d'interpretar l'eina

Per determinar **quins elements de l'espai públic (determinants de l'entorn) tenen impacte en la salut**, es va revisar la **literatura científica** de manera narrativa per incloure-hi la informació més rellevant i poder generar un primer mapa conceptual sobre tots els elements que s'havien d'incloure en el projecte. També es va comptar amb la participació de més de 30 **professionals de diferents perfils** en un taller que va organitzar la Diputació de Barcelona i l'ISGlobal. Addicionalment, es va contactar amb **diferents experts** en alguns dels àmbits de treball de l'eina.

Tot aquest treball conjunt va ajudar a consensuar els **determinants de la salut** i els **ítems associats a l'espai públic urbà**, que van acabar sent els següents: exposicions ambientals, confort i atractiu, comunitat, accés i connectivitat, seguretat, manteniment i salubritat i usos.

A partir dels determinants que es van consensuar a la fase I, la interpretació de la literatura revisada va ser la base per establir una sèrie de **condicions**, que defineixen el teixit d'actuació de cadascun dels determinants.

- Les **exposicions ambientals** fan referència a aquells elements no tangibles (encara que puguin estar definits per elements tangibles) que es troben a l'aire circumdant i que afecten la nostra salut. Les condicions que les defineixen són el benestar tèrmic, el soroll, les olors, la qualitat de l'aire, la il·luminació i les radiacions.

- Pel que fa a la **comunitat**, es tracta de com els espais, en la seva funció de relació i com a escenari comú de convivència, necessiten la implicació de la comunitat per estar vius i representar-la. Les condicions definides en aquest determinant són la participació i la comunicació.

- La literatura descriu que és més probable que les ciutats que presenten espais exteriors confortables ofereixin una millor qualitat de vida als seus habitants. Sota aquesta premissa es va definir el determinant **confort i atractiu**, que inclou les condicions següents: integració amb l'entorn, atractiu global, paper educatiu de l'espai, valoració del patrimoni i elements naturals.

- L'**accés i la connectivitat** engloben els elements que permeten a la comunitat visitar l'espai de manera accessible, sense limitar-ho únicament a l'accés físic, sinó també tenint presents factors socials i culturals, entre d'altres, que poden influir en

l'accessibilitat en el sentit més ampli. A més, també es té en compte com l'espai es troba i es relaciona amb altres serveis o espais externs. Les condicions són les mateixes que el determinant.

- La **seguretat** és un dels elements clau dels espais, ja que determina en gran manera l'ús que se'n farà i, concretament, qui el farà. Sovint, moltes barreres relacionades amb la seguretat no faciliten que col·lectius vulnerables puguin accedir-hi. S'han consensuat la il·luminació, la percepció de la seguretat, els materials i la vegetació, la distància al trànsit i la gestió del risc com a condicions d'aquest determinant.

- El **manteniment i la salubritat** de l'espai són imprescindibles perquè la població en pugui fer un ús sense riscos ni implicacions negatives directes o indirectes per a la seva salut. Les condicions definides són el disseny de l'espai i el del verd, l'ús de productes tòxics i el disseny per al canvi climàtic.

- Els **usos** són els que defineixen quina població farà ús de l'espai concret i perquè s'utilitzarà. És important tenir en compte una gran diversitat de criteris per assegurar que són els més adequats per a l'espai. Les condicions definides són: usabilitat, espais infantils, espais de descans, espais per a l'activitat física, elements de suport, elements naturals i espais per a mascotes.

Aquestes condicions, però, en molts casos depenen alhora de determinades característiques. Cadascuna d'aquestes característiques, que en el seu conjunt defineixen la condició, es va denominar **condicionant**.

Tota aquesta classificació i nomenclatura és útil per establir la jerarquia de l'eina. Després de múltiples converses sobre com projectar en una eina els determinants i els condicionants que definien cadascuna de les condicions, i seguint els passos d'altres treballs inspiradors, es va optar pel format **qüestionari**, donada la seva versatilitat, senzillesa i practicitat, on els condicionants s'han projectat en forma de preguntes agrupades segons els determinants.

Aquest qüestionari inclouria tant els determinants com les condicions definits prèviament, i permetria als projectistes conèixer en quin grau l'espai avaluat podia ser beneficiós per als seus usuaris. Els **condicionants** es van materialitzar en forma de

preguntes, que presenten diverses opcions de resposta, per avaluar el grau de compliment de cadascuna de les condicions. Conseqüentment, també s'avalua el dels determinants i, per tant, de l'espai. La recerca bibliogràfica prèvia sobre els ítems a tenir en compte per maximitzar els beneficis en salut dels espais va permetre definir les preguntes que conformen el qüestionari. Les respostes obtingudes ajuden a conèixer en quin grau l'espai promou o no beneficis per a la salut.

Cadascun dels condicionants es puntua amb un barem entre l'1, el 3 i el 5, en la seva majoria. Tot i això, algunes de les preguntes presenten excepcionalitats que ajuden a reflectir la complexitat de la realitat urbana. A continuació, s'exposen les característiques de totes les tipologies de preguntes que apareixen a l'eina:

- **Preguntes classificatòries (a-e):** apareixen al principi del qüestionari i no influeixen en el sistema de puntuacions. La seva funció és oferir una descripció ràpida de l'espai amb alguns trets característics que poden ajudar el projectista a prendre algunes decisions. No s'han creat basant-se en la literatura revisada, sinó que responen al coneixement previ del Servei d'Espai Públic de la Diputació de Barcelona sobre la informació que pot ser útil per a la persona que avalui l'espai.

- **Preguntes usuals:** a aquesta classificació es corresponen la majoria de les preguntes que apareixen al qüestionari. Són preguntes puntuades entre l'1, el 3 i el 5, on l'1 correspon a la puntuació més baixa i, per tant, indica que la condició avaluada no compleix els criteris necessaris per maximitzar els beneficis en salut; mentre que el valor 5 indica que és el que més s'hi aproxima.

- **Preguntes usuals amb opció de valoració 0:** algunes de les preguntes que presenten la ponderació 1-3-5 inclouen, a més, una 4a opció. Aquesta darrera opció atorga una puntuació de 0 punts a la pregunta contestada, que si se selecciona exclou aquella pregunta del còmput de la puntuació mitjana dels valors de la condició i el determinant.

- **Pregunta de reflexió (AC-13):** només una pregunta presenta aquesta condició, que no l'associa a cap tipus de puntuació una vegada es respon. En aquest cas, tot i que la pregunta ofereix diverses respostes, la selecció d'unes o altres no influeix en la puntuació final, que sempre serà 0. La seva raó de ser inclosa dins l'eina és que la temàtica que presenta es considera

rellevant dins del context de l'eina i la salut de l'entorn, tot i que l'avaluador no té la capacitat per fer canvis significatius en aquell aspecte en el marc del projecte.

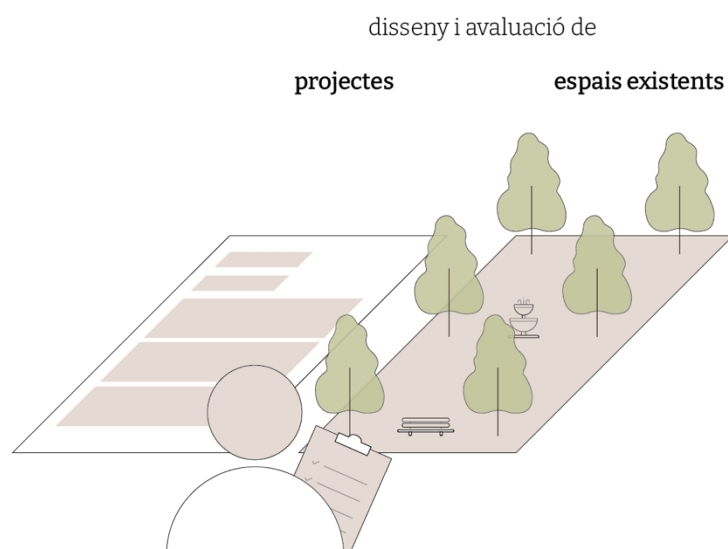
A més, algunes de les preguntes del qüestionari contenen **informació addicional** en forma de suggeriments, guies, documents, il·lustracions o taules per orientar els projectistes o facilitar-los la reflexió.

Valoració transversal de l'eina

Amb l'objectiu d'oferir una visió més integradora dels elements que apareixen a l'eina, es va incloure una nova visualització a l'eina amb una valoració transversal d'alguns dels elements amb gran rellevància i relacionats amb més d'un determinant. Aquesta visualització permet evitar veure de manera segregada els determinants i ajuda a conscienciar sobre la interrelació que existeix entre ells.

Un exemple per il·lustrar-ho són els elements verds, de gran importància a l'espai i presents al llarg de tots els determinants en diferents preguntes. Tot i això, fins que no s'observen aquestes preguntes de manera aïllada no és fàcil fer-se una idea sobre com s'ha tractat aquest element a l'espai. Aquesta mirada, per tant, facilita l'avaluació d'aspectes de l'espai que, per la seva naturalesa, contribueixen a més d'un determinant.

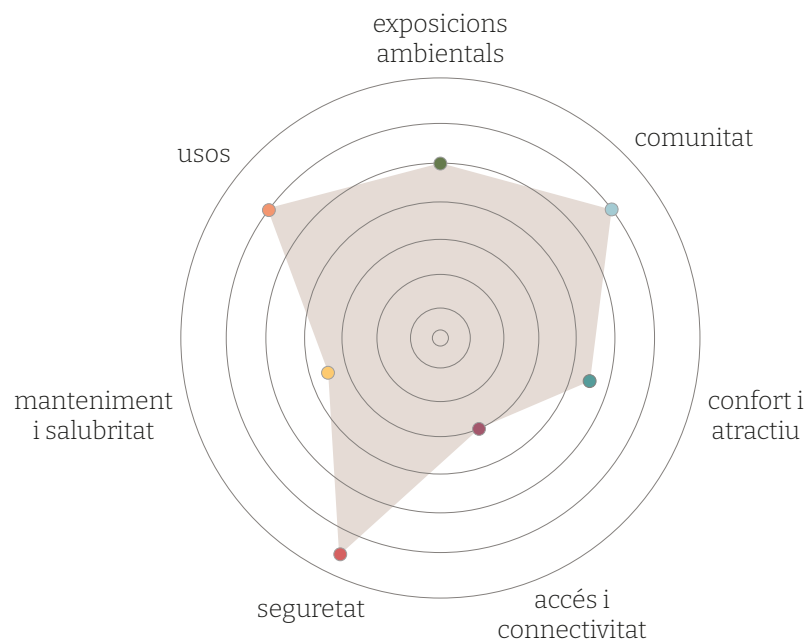
4. Com s'ha d'utilitzar l'eina

L'eina es presenta en format de **qüestionari**, que inclou un total de 107 preguntes que permeten avaluar espais públics com parcs o zones verdes i places.

La versatilitat del format del qüestionari permet utilitzar-la en diferents tipus de fases dins d'un projecte de millora d'un espai públic, i possibilita comparar la situació d'un mateix espai en diferents moments temporals, el que estimula la reflexió dels projectistes envers la salut.

Així doncs, és possible utilitzar l'eina per **avaluar i redissenyar un espai ja existent**, tant prèviament com posteriorment al projecte de remodelació. A més, també es pot fer servir per dissenyar i **avaluar un projecte** i preveure com els canvis que es duran a terme afectaran l'espai a nivell salutogènic.

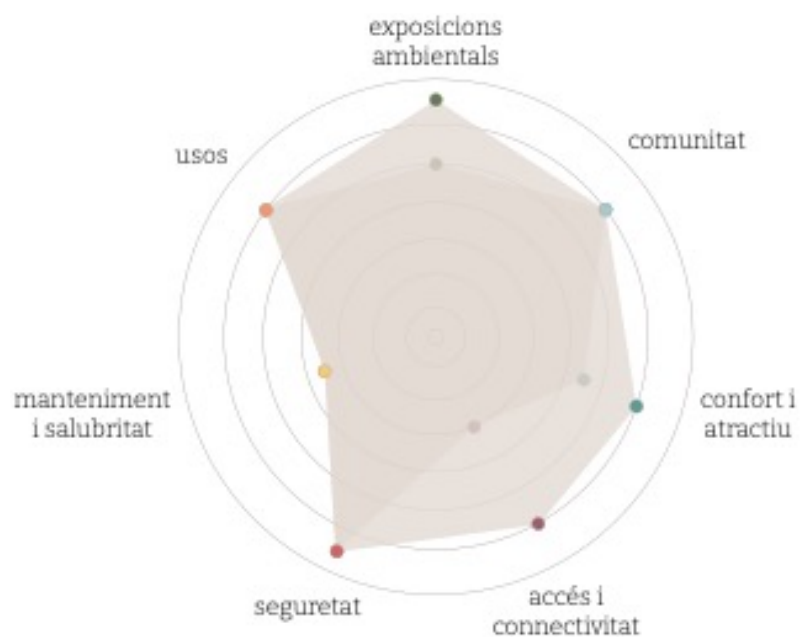

Els resultats de l'eina es poden visualitzar en el conegut com a **diagrama d'aranya**, molt útil per veure de manera senzilla la puntuació que rep cadascun dels elements relacionats amb els espais avaluats. Els gràfics generats en respondre les preguntes de l'eina es poden veure tant pels determinants dels espais com per cadascuna de les condicions que els configuren.

La finalitat de visualitzar la informació d'aquesta manera no és veure la puntuació exacta que reben cadascun dels determinants, sinó obtenir una fotografia general de l'estat en què es troba l'espai a nivell salutogènic i comparar la situació en què es troba cadascun dels determinants envers la resta quan es tracta de la

valoració general de l'espai; o bé en la situació en què es troba una condició concreta envers la resta, quan es tracta de la valoració intrínseca de cada determinant.

D'aquesta manera, podem detectar ràpidament quins són els determinants i les condicions que requereixen una nova mirada per poder maximitzar-ne el benefici en salut. A més, si tenim present la temporalitat de l'eina, la comparació d'un mateix espai en dos moments diferents —per exemple, prèviament i posterior a una reforma— pot ajudar a constatar en quines condicions i determinants han tingut efecte les actuacions de millora de l'espai.

A l'[enllaç següent](https://espai-public-i-salut.diba.cat) es pot consultar l'eina per avaluar un espai:

<https://espai-public-i-salut.diba.cat>